

Het Rosa-Luxemburg-Platz

'Hier wordt geen stelling genomen'

Achtergrond - 15 augustus 2007

In de Berliner Republik zijn monumenten doorgaans stof voor een breed maatschappelijk debat. De discussie over een gedenkteken voor Rosa Luxemburg bleef echter een links onderonsje.

Het Rosa-Luxemburg-Platz in de populaire wijk Mitte maakt overdag een verlaten indruk. Het plein ligt verscholen tussen blokken grauwe *Plattenbau*. Op een klein boekwinkeltje na, waar je voor een prikkie het verzameld werk van Marx en Lenin kunt aanschaffen, zijn er geen winkels, zoals op het nabijgelegen Alexanderplatz. Ook de concurrentie met de caférijke Hackesche Markt kan het Rosa-Luxemburg-Platz niet aan. Het kale plein moet het vooral hebben van de Volksbühne en de bioscoop Babylon, waar 's avonds veel jonge mensen op af komen.

Sinds september 2006 heeft het Rosa-Luxemburg-Platz er een trekpleister bij. In de straten en stoepen liggen her en der metalen balken in de bodem verankerd. Op de tientallen platen, schijnbaar willekeurig rondgestrooid, staan teksten te lezen. "De arbeidersklasse is de enige die er geen belang bij heeft vrouwen politiek te benadelen" en "Ach Dziodziu, zal ik nooit een kind hebben?" Het zijn citaten uit persoonlijke brieven, artikelen en polemieken van de socialistische revolutionaire Rosa Luxemburg.

Icoon

De citaten doen recht aan de veelzijdigheid van Luxemburg. De politica, filosofe en feministe van Pools-joodse afkomst nam onder andere deel aan de Russische revolutie, richtte samen met Karl Liebknecht de KPD op en begon in Duitsland een revolutie. De Spartacusopstand werd in 1919 door de Vrijkorpsen neergeslagen en Luxemburg werd op 48-jarige leeftijd in Berlijn vermoord. Haar lijk werd in het Landwehrkanaal geworpen.

Tot op de dag van vandaag geldt Luxemburg als icoon voor verschillende politieke groeperingen. In Oostblokdictaturen was ze een geliefd onderwerp van communistische propaganda, liberalen prezen haar als verdedigster van burgerlijke vrijheden. Tijdens de Koude Oorlog werden er zowel aan het Landwehrkanaal in het westen van Berlijn, als op de socialistische begraafplaats Friedrichsfelde in het oosten monumenten voor haar opgericht.

Kwark

Na de val van de Muur kwam de PDS onder leiding van Kultursenator Thomas Flierl (nu Die Linke) met het initiatief voor een nieuw monument voor Luxemburg. Daarop schreef de rood-rode regering van Berlijn een prijsvraag uit. Tientallen - overwegend Berlijnse - kunstenaars werden gevraagd een nieuw monument te ontwerpen. Berlijnse prominenten als de theaterregisseur Frank Castorf (Volksbühne) en voormalig Senatsbaudirektor Hans Stimman (SPD) namen plaats in de jury.

Aan de aanleg van het nieuwe monument ging een uitvoerig debat vooraf. De discussie draaide hoofdzakelijk om drie kwesties: het democratische gehalte van Luxemburg, de aanspraken die de socialisten op Luxemburg en het plein maakten en de vorm van 21e-eeuwse monumenten in de nieuwe hoofdstad van de Bondsrepubliek. Zowel de SPD als de PDS kregen modder naar hun hoofd. De beroemde historicus Heinrich August Winkler verweet de sociaal-democraten “de eerste Duitse democratie te verraden”. Rosa Luxemburg was bij leven immers “ondubbelzinnig tegenstander” van de Weimarer Republik.

Ook uit de linker hoek kwam protest. In 1998 besloot het zogenoemde ‘Anti-ijstijd-comité’ van de PDS de oeverloze discussie niet langer af te wachten. In het holst van de nacht plaatsten linkse activisten een bronzen standbeeld van Luxemburg voor de partijcentrale van de PDS. Het PDS-bestuur werd door deze “ondemocratische zet” zo in verlegenheid gebracht, dat het besloot het standbeeld naar het Franz-Mehring-Platz te verplaatsen.

Democratische kitsch

Uiteindelijk koos de jury voor het subtiele, tekstgerichte monument van de Keulse kunstenaar Hans Haacke. De tweede prijs werd gewonnen door een kunstenaarsduo dat - geïnspireerd door de T-shirts met Che Guevara en het RAF-symbool, die in Berlijn gretig aftrek vinden - voorstelde het merk ‘Rosa de Luxe’ te commercialiseren. Een voorbeeld van deze vermarkting was een verpakking voor kwark, met Luxemburgs bekende citaat: “De revolutie is groots, al het andere is kwark”. Een knipoog naar het door Luxemburg zo gehate kapitalisme.

Het gezicht van Thomas Richter (52) - schilder, marxist-leninist en redacteur van het linkse krantje *junge Welt* - vertrekt als hij terugdenkt aan de “oorlog” om het monument. Richter verliet de PDS na de rel over het standbeeld. Gezeten achter een kop koffie in café Voss steekt hij van wal: “Flierl heeft ons verraden, hij wilde een monument voor iedereen, dus ook voor *Klassenfeinde*. Het nieuwe monument is typisch Bondsrepubliek: hier wordt geen stelling genomen, dit is een geste. Met deze postmoderne, democratische kitsch kan toch niemand zich identificeren? Dit

is conceptueel en filosofisch, geen steen des aanstoets. Ik had liever een standbeeld midden op het plein gehad. Maar een standbeeld wordt door de neoliberalen als stalinisme bestempeld.”

Riksjabestuurder Marcel Knur (32), die buiten op een ritje wacht, is milder gestemd: “Ik vind het monument goed zoals het is. Ik rijd hier al tijden rond maar heb eerlijk gezegd nooit bij een regel stilgestaan. Als fietser pik je onderweg wel een paar woorden mee. Maar wie is Luxemburg eigenlijk?” Een eenduidig antwoord op deze vraag is net zo moeilijk te verschaffen als het antwoord op de vraag ván wie Rosa eigenlijk is.

Conservenfabriek

Flierl, warm pleitbezorger van het ontwerp van Haacke, speelde tijdens het debat over het monument een thuiswedstrijd. Zijn voorgangers huisden praktisch tachtig jaar aan het plein. In 1926 nam de KPD hier intrek in een voormalige conservenfabriek. Een plaquette op de buitenmuur herinnert nog aan de beroemde KPD-leider Ernst Thälmann, die op de derde verdieping zijn werkkamer had. Tijdens de roerige Weimarer tijd was het gebouw uitgangspunt van vele demonstraties en protesten, tot de SA het pand in 1933 bezette. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebouw door bombardementen tot op het bot ontkleed.

Na de oorlog betrok de SED het gerenoveerde pand. De communistische SED was in 1945 in de DDR ontstaan na een fusie tussen de Oost-Duitse tak van de SPD en Luxemburgs KPD. Na de *Wende* werd het complex partijcentrale van de PDS, de opvolger van de SED. Die Linke, de partij die in mei 2007 ontstond na een fusie tussen WASG en Die Linkspartei (sinds 2005 de nieuwe naam van de PDS) kan haar claim op het Rosa-Luxemburg-Platz dus met historische feiten onderbouwen. Het gevecht om de ideologische erfenis van Luxemburg is echter nog niet voorbij.

Afbeeldingen:

Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/3117/het-rosa-luxemburg-platz>